

Paragraf 88

Ärendenummer UPN2024/29

Motion om konstnärlig gestaltning

Beslut

Upplevelsenämnden föreslår kommunfullmäktige att avslå motionen.

Beskrivning av ärendet

I februari 2024 inkom Benjamin Albertsson (SD) med en motion om konstnärlig gestaltning. Motionären vill försköna stadens byggnader med konst som den breda massan kan ställa sig bakom och ha konst som representerar Enköping och dess stolta historia. Motionären vill även att enprocentmålet för konstnärlig gestaltning ses över utifrån som han skriver rådande ekonomiskt kärva tider. Motionären föreslår att:

- upplevelsenämnden ska ändra 1%-regeln till 0,5%,
- medel till konstnärlig gestaltning ska behövsprövas vid alla nybyggnationer. Dessa medel ska utgöra minst 0,1% och maximalt 0,5% av projektets totala budget,
- lokala konstnär ska producera konst med anknytning till Enköping,
- upplevelsenämnden får i uppdrag att utreda hur man kan få in oetablerade konstnärer, skolklasser och kommunmedlemmar i den konstnärliga gestaltningen,
- upplevelsenämnden får i uppdrag att all konst och annan utsmyckning inte är fast utan ska kunna flyttas till annan plats vid behov t.ex. rivning.

Upplevelseförvaltningens bedömning

Det är förvaltningens bedömning att nuvarande beslutade regler och riktlinjer för offentlig konst idag omhändertar frågorna i de förslag som ges i motionen.

Beslutad kulturpolitik

Arkitektur, design, konst och kulturmiljö ska, enligt det av riksdagen beslutade nationella målet för gestaltad livsmiljö, bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle där alla ska få möjlighet att påverka vår gemensamma livsmiljö i staden och på landsbygden.¹ Det politiska målet slår fast att detta har avgörande betydelse i samhällsbygget eftersom den gestaltade livsmiljön påverkar alla människor i deras vardag utifrån bland annat hälsa och välbefinnande. Gestaltad livsmiljö ses som ett sammanhållet område där alla perspektiven samspelar och berikar

varandra. Såväl offentliga aktörer och näringslivet som vetenskapen och civilsamhället har här viktiga roller och ansvar där de offentliga aktörernas roll är att visa vägen.

Enköpings kulturpolitik är formulerad i Enköpings kulturpolitiska program där det framgår att kulturpolitikens främsta uppgift är att ge invånarna tillgång till konst, kultur, kulturarv och kulturmiljö, men även att skapa förutsättningar för de professionella yrkesverksamma kulturskaparna att verka i kommunen.²

Offentlig konst

Offentlig konst av hög kvalitet är grundläggande för vårt demokratiska samhälle och dess utveckling. Den offentliga konsten ger innevånarna i Enköpings kommun tillgång till konst i sin vardag. Konsten berör, stimulerar, roar, oroar, inspirerar och lockar till eftertanke. Konsten i den offentliga miljön bidrar till en tryggare kommun genom att vi känner samhörighet, är delaktiga i vår egen och samhällets utveckling och kan skapa förutsättningar för ett självständigt och aktivt liv. Den offentliga konsten skapar förutsättningar för ett samhälle där människor kan utveckla sitt allra bästa jag och kan känna stolthet över att bo och verka i Enköpings kommun.³

Enprocentregeln

Enprocentregeln är en finansieringsmodell för konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer som tillkom 1937 efter ett riksdagsbeslut med syfte att göra konsten tillgänglig för fler och att stärka yrkesverksamma konstnärernas arbets- och livsvillkor. Finansieringsprincipen innebär att en procent av kostnaderna vid offentligt finansierad byggnation av offentliga miljöer investeras i konstnärlig gestaltning. Genom enprocentregeln skapas hållbara förutsättningar för konst i planering och byggande. Konstnärer ges möjlighet att komma in tidigt i plan- och byggprocesser och kan tillsammans med arkitekter och andra sakkunniga, skapa ekonomiskt, tekniskt och konstnärligt hållbara projekt. Genom den nya politiken för gestaltad livsmiljö utgör enprocentregeln en vägvisare för offentlig konstverksamhet vid ny-, om- och tillbyggnad av den offentliga miljön. 41 procent av Sveriges 290 kommuner och 55 procent av landets 21 regioner tillämpar idag enprocentregeln. År 2001 beslutade kommunfullmäktige i Enköpings kommun att införa enprocentregeln och avsätta minst en procent för konstnärlig utsmyckning av kommunens byggnader.⁴ Berörda förvaltningar gör dock alltid en gemensam bedömning och undantag görs om lokalens funktion bedöms som olämplig att förse med konst.

Hur många procent till konsten?

Ytterst är det kommunstyrelse och kommunfullmäktige som ansvarar för fördelningen av kommunala medel för konst. Upplevelseförvaltningen är ansvarig för den konstnärliga gestaltningen av kommunens offentliga byggnader och platser, men det är tekniska nämnden som tilldelas investeringsbelopp för byggnation och avsätter medel för konstnärlig gestaltning. Sänks procentsatsen sänks också tilldelat investeringsbelopp. Tekniska nämnden har i ett remissvar på en tidigare motion om förändring av enprocentregeln angett att "en neddragning av medlen för konstnärlig gestaltning skulle inverka negativt på upplevelsen av byggnaderna för de som använder dem och därigenom sänka byggnadernas upplevda, men också deras reella värde".⁵

Kommunledningsförvaltningens bedömning i samma ärende var att "eftersom enprocentregeln är den enda finansieringskällan för all konstnärlig gestaltning i det offentliga rummet är det viktigt att den tillämpas på ett sådant sätt så att största möjliga effekt på avsatta medel uppnås både avseende bidraget till att uppfylla det nationella målet om gestaltad livsmiljö samt påverkan på fastighetsbeståndets upplevda och reella värde".⁶

Fast och lös konst

En del av den offentliga konsten är byggnadsanknuten, vilket innebär att den är producerad på beställning och integrerad i arkitekturen i en byggnad eller på en specifik plats. Byggnadsanknuten konst ses som fast egendom och utgör en del av fastigheten och dess värde. Ett annat begrepp är "lös konst" vilket avser att verken går att flytta och inte är bundna till en specifik plats eller lokal. Det kan vara måleri, skulptur, grafik, fotografi, rörlig bild, installationer och även konceptuell, idébaserad, konst. Vid t.ex. rivning eller avyttrande av en fastighet gör alltid upplevelseförvaltningen en bedömning i frågan hur den fasta och/eller lösa konst knuten till fastigheten ska hanteras.

Vad styr arbetet med den offentliga konsten?

Konstnärlig gestaltning i Enköpings kommun styrs av "Regler och praktisk hantering för konstnärlig utsmyckning enligt 1%-anslaget av kommunens byggnader".⁷ Riktlinjer har även tagits fram, i samråd med samhällsbyggnadsförvaltningen, för att tydliggöra arbetsprocess, roller och mandat för kommunens arbete med den offentliga konsten och anslagen för enprocentskonsten.⁸ Därtill finns EU-direktiv, lagar och styrdokument

som utgör ramen för arbetet med enprocentskonsten. Särskilt viktiga är LOU ((lagen (2016:1145) om offentlig upphandling)), upphovsrättslagen ((lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk)) samt kommunens interna regler för investeringar, reglementen och delegationsordningar hos berörda förvaltningar.

Armlängds avstånd och konstnärlig frihet

En offentlig beställare har i sin verksamhet en skyldighet att upprätthålla konstnärlig frihet och andra demokratiska värden. Upprätthållande av principen om armlängds avstånd vid det offentligas inköp av konst och vid gestaltungsuppdrag ger därmed förutsättningar för att säkerställa det grundlagsstadgade skyddet för konstnärlig frihet och den kulturella välfärden. Principen om armlängds avstånd mellan politik och kultur tillämpas inom såväl statlig, regional som kommunal verksamhet. Kommunens arbete med enprocentregeln sker i enlighet med kommunens konstpolitik som anges i det "Kulturpolitiska programmet 2017-2026". 9 Här framgår att politiken ska skapa förutsättningar för kultur, konst och konstnärlig verksamhet och fatta beslut om de offentliga kulturinstansernas funktioner, men inte om det konstnärliga innehållet. Konstnärligt skapande ska varken bedömas eller förvaltas av politiska instanser.

Upphandling av konstnärer

Lagen om offentlig upphandling, LOU, reglerar inköp. I Enköpings kommun uppfylls lagen genom att upplevelseförvaltningen upphandlar externa konstkonserter för offentliga gestaltungsuppdrag. Dessa är sakkunniga inom konst, en kompetens som krävs för att främja konstnärlig frihet och kvalitet. Konsultens uppdrag inbegriper att ta fram urval av och presentera konstnärskap för sakkunnighets- och konstgrupper, vara kontaktyta mellan berörda parter i projektet samt ha uppföljningsansvaret gentemot utvalda konstnärer för bland annat tidsplan, ekonomi och genomförande.

Konstkonstlets förslag på professionella yrkesverksamma konstnärer kan omfatta lokala, nationella eller internationellt verksamma konstnärer.¹⁰

Med professionell yrkesverksam konstnär avses en person som:

- har en konstnärlig utbildning på högskolenivå eller är etablerad inom sin genre,
- aktivt framträder som konstnär genom offentliga utställningar eller liknande,
- erhåller ekonomisk ersättning för sitt arbete som konstnär som arvoden, upphovsersättningar,

- har erhållit stipendier för konstnärligt arbete,
- är godkänd medlem i bransch-eller intresseorganisation (t.ex. KRO)

Arbetslagstiftning och arvodesrekommendationer

Kommunernas verksamhet styrs av lagar och förordningar när det gäller arbetslagstiftning och arbetsmiljö och kommunen följer branschanknutna arvodesrekommendationer vid anlitaandet av till exempel externa konsulter. I Enköpings kommun tillämpas arvodesrekommendationerna som Konstnärernas riksorganisation (KRO) tagit fram när det gäller skäligen avtal och arbetsvillkor för bild- och formkonstnärer samt ersättning till bildskapare för upphovsrättsligt nyttjande av deras verk. KRO företräder 3 500 yrkesverksamma bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige och är de svenska konstnärernas fackliga organisation. I Enköpings kulturpolitiska program framgår det att "kulturpolitikens uppgift är att skapa förutsättningar för de professionella kulturskaparna som skapar konst och kultur i kommunen. I det ingår att både lokalt, regionalt, nationellt och internationellt verksamma kulturskapare inom olika konstarter värdesätts och arvoderas utifrån arvodesrekommendationer för respektive profession.

11

Att involvera skolklasser och kommunmedlemmar

Konstnär är en profession som skapar i olika konstformer, uttrycksmedel, tekniker och material. Offentlig konst kräver yrkeskunskap och är inte sällan tekniskt komplicerad. Konstnären kan därför också behöva inkludera andra yrkeskompetenser i sitt verk för att säkerställa verkets hållbarhet över tid, hållfasthet och att materialet inte är dåligt för miljö eller hälsa. I kommunala gestaltungsuppdrag kan ingå att involvera både skolklasser och

1 Politik för gestaltad livsmiljö antagen av riksdagen 2018-05-24 (Prop: 2017/18:316)

2 Kulturpolitiska programmet 2017-2026 beslutad i KS 2017-02-21

3 Kommunfullmäktiges långsiktiga plan – Enköpings kommun (enkoping.se) 2024 - 2027

4 KS1999/68 Beslut kommunfullmäktige 2001-02-08 §8

5 Svar på motion om förändring av 1%-regeln gällande kulturbidrag vid nybyggnation KS2020/18

6 Ibid som ovan

7 Regler och praktisk hantering för konstnärlig utsmyckning enligt 1%-anslaget av

kommunens

byggnader KS1999/68 beslutat i kommunfullmäktige 2001-03-16

8 Riktlinjer för offentlig konst i Enköpings kommun, UPN 2023/59

9 Kulturpolitiska programmet 2017-2026, beslutat KS 2017-02-21

10 Riktlinjer för offentlig konst i Enköpings kommun, UPN 2023/59

11 Kulturpolitiska programmet 2017- 2026, UPN2015/172, KS 2017-02

Upplevelseförvaltningens förslag till upplevelsenämnden

Upplevelsenämnden föreslår kommunfullmäktige att avslå motionen.

Arbetsutskottets förslag till upplevelsenämnden

Upplevelsenämnden föreslår kommunfullmäktige att avslå motionen.

Yrkanden

Linda Johansson (S) yrkar bifall till förvaltningens förslag. Johan Svensson (C), Cecilia Karikoski (Mp), Anna Juhlin (NE) samt ordförande yrkar bifall till förvaltningens förslag.

Kopia till:

Kommunstyrelsen för åtgärd